

UPPSALA
UNIVERSITET

UNIVERSEN

Vi märker att många forskare inte har hört att det finns avtal för öppen publicering.

Ann-Louise Lindström, vid avdelningen för vetenskaplig kommunikation på universitetsbiblioteket, SID 7

Nya mål och strategier SID 4

Universen läggs ner SID 5

Kompetenscentrum för batteriforskning SID 9

KONSERVERING VID UNIVERSITETSBI-
BLIOTEKET. Floriane
Clerc, papperskonservator vid
universitetsbiblioteket, kon-
serverar arkeologiska ritningar
inför digitalisering. SID 10

Vård av kulturarvet

INNEHÅLL

Konservator
Adam Larsson
på universitets-
biblioteket lagar
en bokrygg.

FOTO: MIKAEL WALLERSTEDT

AKTUELLT

- 4 Siktat på utmaningarna
- 5 Universen läggs ner som papperstidning
- 6 Förstärkt fokus på oredlighet i forskningen
- 7 Avtal för öppen publicering
- 8 Valåret 2020
- 9 Nytt kompetenscentrum för batteriforskning

PÅ JOBBET

- 10 Bland kejsarbiblar och kantstött kurslitteratur

FORSKNING

- 12 U-Care firar 10 år
- 13 Miljörätt kräver samarbete mellan naturvetare och jurister

TILL SIST

- 14 Nominera till pedagogiska priset
- 15 Pendel på Ångström

PROFILERN

- 16 Anna Jonsson Cornell

Ann-Louise Lindström tipsar om avtal för öppen publicering.

FOTO: MIKAEL WALLERSTEDT

Daniel Brandell är föreståndare för Batteries Sweden.

FOTO: MIKAEL WALLERSTEDT

” Mål och strategier speglar frågor vi har arbetat envetet med i flera år inom den breda ledningsorganisationen vid universitet.

ANDERS MALMBERG, SID 4

LEDARE UNIVERSITETSLEDNINGEN

SUPERVALÅR

BEGREPPET SUPERVALÅR BRUKAR ANVÄNDAS när flera viktiga politiska val sammanfaller, som 2014 när Sverige höll både allmänna val och val till Europaparlamentet. Uppsala universitet befinner sig just nu i en sådan period.

Supervalåret tjuvstartade i höstas när vi fick ny universitetsdirektör. Vi skiftar konsistorium 1 maj. 1 juli börjar ny mandatperiod för områdes-/fakultetsnämnder samt vicerektorer och dekaner och vid årsskiftet tillträder ny rektor och prorektor och som alla år kommer nog minst ett tiotal institutioner skifta prefekt.

HUR PÅVERKAS UNIVERSITETET AV personväxling på ledningspositioner och hur gör man bra stafettväxlingar? Hur får man verksamheten att ånga på utan avbrott, hur skapar man bra avslut för dem som lämnar och goda förutsättningar för dem som träder till? Här har vi mycket att lära av studenternas företrädare som ju normalt sitter på ettåriga mandat.

”Hur gör man bra stafettväxlingar?”

Det handlar om att tydligt lämna över ansvar och befogenheter individ till individ och att konstituera nya fungerande nämnder och ledningsgrupper. Bra ledarskap på alla nivåer är av stor betydelse, men man ska inte överdriva betydelsen av personförändringar. Uppsala universitet är en stor, bred och decentraliserad organisation med stark inneboende utvecklingskraft. Utbildning och forskning stannar inte – tack och lov – i avvaktan på att nästa prefekt, vicerektor eller rektor kommer på plats och blir varm i kläderna.

SOM AVGÅENDE LEDNING LÖPER man två risker. Den ena är att alltför tidigt låta sig bli en ”lam anka”, sluta ta initiativ och driva utveckling. Den andra risken är att maniskt vilja avsluta allt man dragit igång, att forcera frågor och glömma betydelsen av långsiktighet och god beredning. Här gäller det att finna rätt balans.

SOM UNIVERSITETSLEDNING INNE PÅ sista året har vi naturligtvis ambitionen att genomföra en överlämning som anstår ett universitet i världsklass: att konsekvent jobba på ”ända in i kaklet”, med stadig hand lämna stafettspinnen till dem som ska ta över och därefter – nog så utmanande – släppa taget. Vi löper alla risken att falla offer för den klassiska självmotsägelsen: ”folk som tror att dom är oundgängliga är så jobbiga för oss som är det!”.

Eva Åkesson, rektor
Anders Malmberg, prorektor
Caroline Sjöberg, universitetsdirektör

REDAKTÖR: Anders Berndt E-POST: universen@uadm.uu.se ADRESS: Universen, Uppsala universitet, Box 256, 751 05, Uppsala
BESÖKSADRESS: Dag Hammarskjölds väg 7 TEL: 018-471 18 96 ANSVARIG UTGIVARE: Urban Lindberg LAYOUT: Content Innovation, www.ci.se
TRYCKERI OCH PAPPER: Exo 76 60 g. V-TAB Landvetter är Svanenmärkt. ADRESSÄNDRING: Meddela din personalhandläggare,
övriga prenumeranter gör skriftlig anmälan till redaktionen. MATERIAL: Texter lagras elektroniskt hos Universen. En del textmaterial publiceras också på Internet. Den som sänder material till Universen anses medge elektronisk lagring/publicering. För obeställt material ansvarar ej. ISSN 0346-3664

I KORTHET

Starten av konsumtionssamhället

En ny digital utställning om Sveriges första modemagasin öppnade 29 januari. Utställningen har gjorts av två masterstudenter i historia under deras praktikperiod på universitetsbiblioteket.

Sveriges första modemagasin "Konst och Nyhetsmagasin: för Medborgare af alla Klasser" gavs ut under åren 1818 till 1844 av Fredrik Boije.

– Magasinet kan ses som en start för mode- och konsumtionssamhället. Det är vid den här tiden som medelklassen börjar köpa kläder inte bara av praktiska skäl, berättar Daniel Rönnegård.

DANIEL RÖNNEGÅRD OCH CELICIA Widell, masterstudenter i historia, har producerat utställningen som en del av utbildningen under sin praktikperiod på universitetsbiblioteket. Under produktionen av utställningen har de också analyserat innehållet ur olika aspekter.

– De tre första åren magasinet gavs ut var till exempel den mest framträdande färgen vitt, berättar Celicia Widell. Vitt utstrålade status och välstånd eftersom det var svårt att hålla vita kläder rena, i praktiken krävdes tjänstefolk.

Utställningen har varit möjlig att göra eftersom universitetsbiblioteket har digitaliserat och gjort all text sökbar.

– Magasinet är ett fantastiskt rikt källmaterial, inte minst bilderna. Fredrik Boije gjorde själv gravyren för alla bil-

En färgbild från Sveriges första modemagasin. Bilden är från en artikel år 1826 om modekostymer för damer och herrar.

derna och det är en otroligt bra kvalitet på bilderna med stor rikedom på detaljer i modemagasinet jämfört med bilder i motsvarande magasin runt om i Europa, säger Gudrun Andersson, lektor vid historiska institutionen.

DEN DIGITALA UTSTÄLLNINGEN OM modemagasinet finns tillgänglig via universi-

tetsbibliotekets webb.

– Som besökare kan du antingen strosa runt digitalt i utställningen eller så kan du göra en systematisk genomgång. Precis som på en fysisk utställning, säger Daniel Rönnegård.

Anders Berndt

ub.uu.se/om-biblioteket/utställningar

Sillfrukost på 70-talet

■ 1977 firade Uppsala universitet 500 år. I samband med jubileet gjorde den svenske fotografen Karl Werner Gullers, nog mer känd som K W Gullers, en fotobok. K W Gullers gjorde ofta jubileumsböcker åt organisationer och företag och var en av dåtidens mer kända svenska fotografer. Bildtexten lyder "En sillfrukost på den egna balkongen får avsluta Valborgsfirandet."

På ett annat uppslag i jubileumsboken

vattnar en kvinna växter vid ett bord med en symaskin och på sidan mittemot finns bild på en man som byter blöja på ett spädbarn. Bildtexten lyder "Vid sidan av studier och akademiska högtider lever studenterna ett ganska borgligt vardagsliv, numera präglad av tidig familjebildning och ofta med knappa ekonomiska resurser. Prins Gustafs studentsång känns kanske inte alltid så aktuell."

Anders Berndt

Coronaviruset

■ Uppsala universitet bevakar kontinuerligt utvecklingen och följer Folkhälsomyndighetens och Utrikesdepartementets information och rekommendationer kring coronaviruset SARS-CoV-2. Senaste nytt och eventuella rekommendationer hittar du i medarbetarportalen.

Tåg ökar, flyg minskar

■ Antalet tjänsteresor med tåg 2019 ökade med drygt elva procent medan flygresorna minskade jämfört med 2018. Den totala tågsträckan har också ökat med 30 procent, samtidigt som den totala flygsträckan minskat nästan 10 procent. Positivt är också att bokningen av utrustning för resfria möten (videokonferenser, Zoom och Adobe Connect) har fördubblats och antalet mötestimmar med utrustningen har ökat med 28 procent.

1%

av forskande och undervisande personal i Sverige byter årligen arbete mellan akademien och andra sektorer enligt en statistisk analys från Universitetskanslersämbetet. Det ska jämföras med en personalomsättning på omkring 10-15 procent vid svenska lärosäten.

Förening för kårsamverkan

■ De sex studentkårerna vid Uppsala universitet har startat föreningen Uppsala universitets förenade studentkårer (UUF). Den nya föreningen kommer att ersätta det tidigare samarbetsavtalet mellan studentkårerna. Syftet är att förbättra den centrala studiebevakningen och ge en mer tydlig, enad studentröst. Alla studentkårerna utser två personer till UUF.

Målet högsta kvalitet och relevans

I de nya mål och strategierna som började gälla 1 januari är siktet högt ställt. Det övergripande målet kan sammanfattas "utbildning och forskning av högsta kvalitet och relevans".

Konsistoriet, universitetets styrelse, beslutade i december om nya mål och strategier för Uppsala universitet. Utifrån det övergripande målet beskrivs i nya mål och strategier sex utvecklingsmål och fem strategiska prioriteringar. Utvecklingsmålen är direkt kopplade till förnyelsen av utbildning och forskning och ska fungera som vägledande principer för utvecklingsarbetet inom universitetet. De strategiska prioriteringarna handlar om att skapa generella förutsättningar för utbildning och forskning av högsta kvalitet och relevans.

Sex utvecklingsmål

- expandera utbildningen och stärk sambandet mellan utbildning och forskning
- utveckla forskningsexcellens och stärk förmågan att attrahera prestigefyllda bidrag i internationell konkurrens
- stärk gränsöverskridande och utmaningsdriven forskning
- samordna och kraftsamla universitetets resurser
- utnyttja potentialen vid Campus Gotland
- utveckla samverkan som en integrerad del av utbildning och forskning.

Fem strategiska prioriteringar

- kvalitetsarbete
- internationalisering
- infrastruktur
- kompetensförsörjning och karriärsystem
- stöd och miljö.

Förutom nya mål- och strategierna beslutade konsistoriet i december också att upphäva sex strategiska program som dels ersätts av nya mål- och strategin, dels av utvecklingsuppdrag. De sex program som tagits bort är:

- program för samverkan
- program för Uppsala universitet - Campus Gotland 2017-2021
- program för hållbar utveckling
- program för internationalisering
- program för kvalitetsarbetet vid Uppsala universitet
- program för lika villkor.

Anders Berndt

➤ [Läs hela mål och strategierna: regler.uu.se](http://regler.uu.se)

Prorektor Anders Malmberg har lett arbetet med att ta fram universitetets nya mål och strategier.

FOTO: MIKAEL WALLERSTEDT

Siktat på utmaningarna

I december 2019 beslutade konsistoriet, universitetets styrelse, om nya mål och strategier, som pekar ut riktningen för universitetet de närmaste åren.

– Mål och strategierna innehåller förstås en rad utmaningar, berättar Anders Malmberg, prorektor och projektledare för framtagningen av de nya mål och strategierna. Vi har identifierat områden som vi behöver utveckla om vi vill ha utbildning och forskning av högsta kvalitet och relevans. Som exempel är vi idag duktiga på inomdisciplinär excellens, men vi behöver bli bättre på gränsöverskridande forskning och det är en utmaning som vi behöver arbeta med för att kunna uppnå.

DET ÄR ORGANISATIONEN i form av ledningsorganisation, nämnder, rektorsråd, studentorganisationer med flera som har kommit med förslag till innehållet i mål och strategierna.

– Den speglar frågor vi har arbetat envetet med i flera år inom den breda ledningsorganisationen vid universitetet. Det är grundläggande mål och behov som det är svårt att komma runt.

Två mål är att expandera utbildningen och öka antalet platser på fristående kurser.

– Vi har under de senaste tio åren bli-

vit ett mer extremt forskningsuniversitet. Utbildning som del av omsättningen har minskat från 33 procent till 28 procent. Det motsvarar ganska många helårsstudenter.

INOM FORSKNING ÄR MÅLEN bland annat bättre utfall för internationella forskningsansökningar och stärkt gränsöverskridande och utmaningsdriven forskning.

– Vi har också lyft fram hållbarhet tydligare och trycker på att samverkan är en integrerad del av utbildning och forskning.

Men mål och strategierna innehåller inte några konkreta åtgärder för att uppnå målen.

– Konsistoriets beslut om mål och strategier fungerar som en styrsignal till rektor och organisationen. Konsistoriet ska ange den övergripande riktningen men inte besluta om till exempel vilka nya utbildningar som ska startas. Dessa ska tas fram av verksamheten ut-

"Vår förväntan är att nämnder och ledningsorganisation går igenom mål och strategierna och tar fram det som är särskilt angeläget för dem."

Anders Malmberg

ifrån de vägledande principerna i mål och strategierna.

– **VÅR FÖRVÄNTAN ÄR** att nämnder och ledningsorganisation på område, fakultet och institution går igenom mål och strategierna och tar fram det som är särskilt angeläget att arbeta med för dem utifrån mål och strategierna.

En del av genomförandet kommer att ske genom en ny årlig komplettering av universitetets verksamhetsplan. Varje vår beslutar konsistoriet om en verksamhetsplan för universitet och från hösten 2020 kommer rektor att besluta om en kompletterande verksamhetsplan.

– Då kan vi fråga efter förslag från de olika områdena om hur vi bäst åstadkommer förnyelser i utbildning och forskning och styr mot högsta kvalitet och relevans i vår verksamhet.

Är det inte fel tillfälle att besluta om nya mål och strategier samma år som det är val av nya nämnder och ledningspersoner?

– Inte om man tänker efter ett steg till. Universitet arbetar långsiktigt, vi kan inte sätta organisationen i vänteläge. Självklart kan en ny ledning vilja betona nya saker men att revidera mål och strategier är en process som tar ett par år och det är kanske inte det man sätter igång med dag ett.

Anders Berndt

Några omslag från Universen under de senaste åren.

Universen läggs ner som papperstidning

Nästa nummer av personaltidningen Universen som kommer i maj 2020 blir det sista numret som görs som papperstidning. Den interna kommunikationen kommer istället att bli helt digital.

Efter 51 år är det dags att säga adjö till papperstidningen Universen och istället välkomna digital intern kommunikation fullt ut. I och med att medarbetarportalen startade kunde den digitala interna kommunikationen utvecklas och nu är det alltså dags att lägga ner papperstidningen.

– Det finns flera skäl till att vi nu lägger ner papperstidningen, berättar Pernilla Björk, kommunikationsdirektör vid Uppsala universitet. Det är bland annat ett led i universitetsförvaltningens arbete med digitalisering, internationalisering och hållbar utveckling.

Genom att inte trycka och distribuera en papperstidning sparas papper, transporter och arbetstid.

– Vi skapar också ekonomiskt utrymme för att lägga mer pengar på översättning. Vi behöver förbättra tvåspråkigheten i den interna kommunikationen.

Men att papperstidningen läggs ner just nu bottenar i att det saknas pengar för alla behov som finns.

– Vi har diskuterat det här tidigare men nu blev det aktuellt eftersom vi behöver göra omprioriteringar i verksamheten.

DE SENASTE läsvärdesundersökningarna som har gjorts av Universen visar att många av de anställda har varit positiva till papperstidningen.

– Ja, läsvärdet har varit högt för Universen jämfört med andra motsvarande produkter. Och jag älskar papperstidningen. Universen har bidragit till att öka kunskapen om hela Uppsala universitet. Den har bidragit till vi-känsla och intern stolthet. Det fungerar annorlunda att läsa en papperstidning än att läsa på skärmen.

"Vi kommer att utveckla den interna informationen i medarbetarportalen och utveckla de interna nyhetsbrev."

Pernilla Björk

Många anställda fortsätter också att prenumerera på tidningen efter pension som ett sätt att behålla kontakten med arbetsplatsen. Men samtidigt ser Pernilla Björk problem med papperstidningen.

– Universen är inte snabb och det interna informationsflödet behöver vara snabbare. Det hör också av sig anställda som vill slippa att få hem tidningen eller få dubbla tidningar när två i hushållet är anställda vid universitet. Vi behöver fånga upp alla de här behoven när vi nu gör en nystart för den interna kommunikationen.

Går tidningens kvaliteter att föra över till digital kommunikation?

– Ja, men det går inte att bara flytta allting som Universen har gjort till en ny digital lösning. Vi kommer att utveckla den interna informationen i medarbetarportalen och utveckla de interna nyhetsbrev. Men vi måste också tänka andra lösningar och insatser, till exempel film. Det är en fråga som vi nu kommer att arbeta intensivt med under våren. Hur kan vi fortsätta behålla de värden som Universen har tillfört och samtidigt stärka och förnya den interna kommunikationen?

Anders Berndt

FOTO: MICAL WALLERSTEDT

HALLÅ DÄR
SOOREJ JOSE PUTHOOPPAMBAL, lektor vid institutionen för kvinnors och barns hälsa, du är kursansvarig för den nya tvärvetenskapliga kursen "Migration, hälsa och etik i en globaliserad värld".

"Det behövs ett helhetsperspektiv"

1 Vad handlar kursen om?

– Migration och flyktingar är begrepp som diskuteras överallt i samhället. Men det finns en allmän brist på kunskaper och vi vill bidra med kunskap om hur hälsan hos olika grupper av migranter påverkas under olika skeden, inklusive när de kommer till ett land som Sverige. Vi vill också diskutera några av de etiska dilemman som uppstår under migrationen och hur man kan hantera dem.

2 Varför en tvärvetenskaplig kurs?

– Migration är en viktig samhällsfråga där det behövs ett helhetsperspektiv. Det är inte en fråga om enbart etik eller hälsa, utan det är en massa aspekter som vävs samman: lokala och internationella strukturer, politik, lagar och överenskommelser med mera.

3 Vilka ämnen ligger bakom kursen?

– Kursen är ett samarbete mellan mig, Lars Löfqvist, lektor i etik vid teologiska institutionen och Magdalena Bjerneld, lektor med fokus på global och humanitär hälsa.

4 Vilka kan söka kursen?

– Vi hoppas att kursdeltagarna som kommer har olika bakgrund men med grundläggande behörighetskrav, därför håller vi kursen på engelska och på kvällstid. Det kan vara studenter, doktorander, allmänhet eller till exempel tjänstemän som på olika sätt kommer i kontakt med migration.

– Det blir en positiv pedagogisk utmaning att tillmötesgå de olika behoven i en blandad grupp men vi tror att det öppnar för givande diskussioner.

Anders Berndt

■ Kursen är en av tio nya tvärvetenskapliga kurser som utvecklas med hjälp av medel från våren 2019. Nu finns motsvarande utlysning med ansökan senast 31 mars 2020.

➔ mp.uu.se/web/info/undervisa under Pedagogisk utveckling/Tvärvetenskapliga kurser

Digital plattform för tidskrifter

■ Regeringen har gett Kungliga biblioteket i uppdrag att ta fram en nationell digital plattform för öppet tillgängliga svenska vetenskapliga tidskrifter. Regeringen skriver i pressmeddelandet om plattformsbeslutet att "Svenska vetenskapliga tidskrifter utgör en viktig del i den vetenskapliga kommunikationen och är ofta väletablerade publiceringskanaler, inte minst inom humaniora och samhällsvetenskap. Eftersom tidningarna många gånger är ideellt drivna och utan vinstintresse riskerar de att missgynnas i omställningen till öppen tillgång."

FOTO: MIKAEL WALLERSTEDT

Medel för pedagogiskt utvecklingsarbete

■ Nu finns möjlighet att söka medel inom Uppsala universitet för pedagogiskt utvecklingsarbete. Projektmedlen fördelas mellan fem områden: utbildningsförnyelse och generella pedagogiska utvecklingsprojekt, aktiv studentmedverkan, e-lärande, hållbar utveckling samt internationalisering och interkulturell kommunikation. Ansökan senast 26 mars.

➔ mp.uu.se/web/nyheter/under/Utlysningar

Uppföljning av pedagogiskt utvecklingsarbete

■ I december 2019 överlämnade Universitetskanslersämbetet (UKÄ) till regeringen sin uppföljning av det pedagogiska utvecklingsarbetet vid lärosätena. I uppföljningen lämnar UKÄ flera förslag med syfte att systematisera samverkan mellan myndigheterna:

- inför en nationell strategi för det högskolepedagogiska utvecklingsarbetet
- inför en nationell strategi för digitalisering av högre utbildning och forskning
- bredda Universitets- och högskolerådets främjandeuppdrag
- stärk Vetenskapsrådets roll
- UKÄ bör fördjupa granskning och analyser av högskolepedagogiskt utvecklingsarbete.

Universitetet utreder inte längre själva misstänkt oredlighet i forskningen, berättar Stefan Eriksson, rektorsråd för god forskningssed.

FOTO: MIKAEL WALLERSTEDT

Fokus på oredlighet i forskning

Från årsskiftet gäller nya rutiner rörande frågor om oredlighet i forskning. En ny nationell nämnd får huvudansvaret för att utreda ärenden som tidigare hanterades av lärosätena själva.

Den nyinstallerade nationella nämnden ska behandla ärenden om allvarlig avvikelse från god forskningssed, vilket betyder fabricering, förfälskning eller plagiering som gjorts med uppsåt eller av grov oaktsamhet vid planering, genomförande eller rapportering av forskning.

EN LOKAL NÄMND VID Uppsala universitet kommer att vid behov utreda övriga avvikelser som inte omfattas av den nya lagen om ansvar för god forskningssed och prövning av oredlighet i forskning som gäller från 1 januari 2020.

– De viktigaste förändringarna från tidigare hantering är att misstänkt oredlighet inte utreds av lärosätet självt samt att anmälan kan ske direkt till den nya myndigheten, säger Stefan Eriksson, rek-

torsråd för god forskningssed vid Uppsala universitet.

Ärenden kan alltså även initieras direkt av den nya nämnden. Om till exempel en kritisk diskussion av någon svensk forskning pågår i vetenskaps-samhället kan nämndens befogenheter minska oron för att saker ska "sopas under mattan".

– Vi hoppas på ett mer rättssäkert förfarande av en oberoende instans. Samtidigt kommer det som inte ingår i den ganska snäva definition av oredlighet som

finns i den nya lagen fortfarande behöva utredas av lärosätena själva.

UPPSALA UNIVERSITET HAR DÄRFÖR inrättat "Nämnden för utredning av avvikelser från god forskningssed" för att kunna utreda andra avvikelser som riskerar forskningens eller forskarnas integritet.

– Vi planerar för regelbundna möten men hyser förstås förhoppningen att det ska komma in så pass få ärenden att vi får ställa in flera av dem.

Risk kan finnas för eventuella gränsdragningsproblem mellan vad som ska utredas nationellt respektive lokalt, men ärenden som inte inkluderas av lagens definition av oredlighet måste likafullt hanteras.

– Regeringen har lagt till en bestämmelse i Högskoleförordningen om att lärosätena ska pröva andra misstänkta avvikelser från god forskningssed än de som den nya lagen innefattar, så den nya lokala nämnden kommer att arbeta ungefär som tidigare men endast med brott mot god sed som inte definieras i lagen, förklarar Stefan Eriksson.

Johan Ahlenius

Den lokala nämnden

Nämnden för utredning av avvikelser från god forskningssed består av sex ledamöter inklusive ordförande. Ordförande är Erik Lempert, extern ledamot med juridisk kompetens. I övrigt ingår en forskare från respektive vetenskapsområde, en jurist från juridiska avdelningen och universitetsdirektören Caroline Sjöberg. Dessutom är Stefan

Eriksson, rektorsråd för god forskningssed, adjungerad ledamot. Kontakta nämnden via oredlighet@uadm.uu.se.

I medarbetarportalen finns information om forskningsetik uppdelat på rubrikerna Tillstånd och etisk prövning, Verktyg, Riktlinjer och Kontakt och rådgivning.

➔ mp.uu.se under fliken Forska

"Avtalen stor fördel för forskarna"

Som ett led i strävan efter öppen tillgång till vetenskapliga publiceringar förnyas ständigt avtalen med de vetenskapliga förlagen för att omfatta både läs- och publiceringsrättigheter.

Flera stora finansörer ställer idag krav på öppen tillgång till forskningspublikationer. Det bottnar bland annat i att regeringen har en uttalad ambition att offentligt finansierad forskning ska publiceras med öppen tillgång för att gynna innovation och samverkan.

– Vi är på väg mot en flip i det vetenskapliga publiceringslandskapet, säger Ann-Louise Lindström, bibliotekarie vid avdelningen för vetenskaplig kommunikation vid universitetsbiblioteket.

FÖR ATT UNDERLÄTTA FÖR forskarna och förbereda omställningen i publiceringslandskapet arbetar universitetsbiblioteket med att göra om förlagsavtalen.

– Tidigare hade vi avtal som gav oss

läsrättigheter men nu har vi läs- och publiceringsavtal för öppen tillgång i fler än 10 000 vetenskapliga tidskrifter.

Läs- och publiceringsavtal innebär att publiceringsavgiften för publicering med öppen tillgång redan är inbakad i prenumerationsavgiften. Och prenumerationsavgiften betalas via overheadavgiften vid universitet så forskningsprojektet slipper kostnaden.

DEN TIDIGARE OMTALADE AVTALSSTRIDEN med förlaget Elsevier handlade om just detta. Förlaget ville bara gå med på ett

En ingång för alla frågor

Kontakta universitetsbiblioteket genom "Fråga biblioteket" via chatt, e-post eller telefon.

➔ [Läs mer om stöd och hjälp vid publicering: ub.uu.se/publicera/](#)

läsavtal men de svenska forskningsbiblioteken lyckades få till ett läs- och publiceringsavtal med Elsevier. Vid årsskiftet 2019-2020 tillkom dessutom flera nya avtal med olika förlag.

– Vi har idag läs- och publiceringsavtal som täcker en stor del av behoven för publicering av artiklar. De olika avtalen är till stor fördel för forskare, men vi märker att många forskare vid universitetet inte ens har hört att det finns avtal eller att vi ständigt kompletterar med nya avtal.

Eftersom det pågår mycket verksamhet för att ge öppen tillgång till vetenskapliga publikationer förändras publiceringslandskapet kontinuerligt och det kan vara svårt att hänga med i svängarna.

– Det bästa är att gå igenom listan med avtal på bibliotekets webbsidor och ta direktkontakt med universitetsbiblioteket. Vi hjälper gärna till.

DET FINNS ETT PAR grundtips som det är bra att komma ihåg. Den forskare som skickar in artikeln (corresponding author) ska vara knuten till Uppsala universitet för att avtalet ska gälla. Du använder din koppling till Uppsala universitet i artikeln och förlagets manushanteringssystem. Det enklaste är att skicka in artikeln från din e-postadress vid universitetet men skriv också att du är anställd eller knuten till universitetet.

– Gör du det kommer universitetsbiblioteket och förlaget hantera avtalet och eventuell rabatt i bakgrunden.

Men hur ser det ut för publicering av vetenskapliga böcker?

– Vi bevakar frågan för att se vilket stöd vi kan ge. Som det ser ut idag önskar finansierarna se någon form av liknande lösning som för artiklar.

Anders Berndt

Fårö populärt

■ Forskare och doktorander gillar att arbeta i Ingemar Bergmans efterlämnade fastigheter på Fårö. Uppsala universitet har i flera år haft tillgång till ett hus med två sovrum, vardagsrum, badrum och kök och bjudit in intresserade att utan boendekostnad arbeta där i upp till en vecka. Årets inbjudan publicerades 5 februari i medarbetarportalen och alla platser är redan fördelade.

➔ mp.uu.se/web/nyheter/nyheter under Utlysningar.

Arbetsordningen reviderad

■ Konsistoriet beslutade i december 2019 om en arbetsordning som gäller från 1 januari 2020. En nyhet i arbetsordningen är ett inledande avsnitt "Statuter", som beskriver kärnvärden för universitetet och som bland annat tar upp autonomi, det fria kunskapsökandet, det kollegiala styret och studenters roll. Dessutom införs ett "konstitutionellt skydd" för delar av arbetsordningen. Skyddet innebär att det krävs två likalydande beslut i konsistoriet tagna med sex månaders mellanrum.

➔ regler.uu.se/

FOTO: MOSTOPHOTOS/REINHOLD WITTICH

Gäsforska inom Matariki

■ Forskare, lärare och doktorander kan söka medel för upp till sex månaders vistelse vid ett av universiteten i Matarikinätverket. I nätverket ingår förutom Uppsala universitet, Dartmouth College (USA), Durham University (England), Queen's University (Kanada), University of Otago (Nya Zeeland), Eberhard Karls Universität Tübingen (Tyskland) och University of Western Australia (Australien). Ansök senast 27 april.

➔ mp.uu.se/web/nyheter under Utlysningar

FOTO: MIKAEL WALLERSTEDT

Avtalen med förlagen för att publicera med öppen tillgång ökar ständigt vid universitetet, berättar Ann-Louise Lindström på universitetsbiblioteket.

Under 2020 är det val till många ledningsfunktioner vid universitetet.

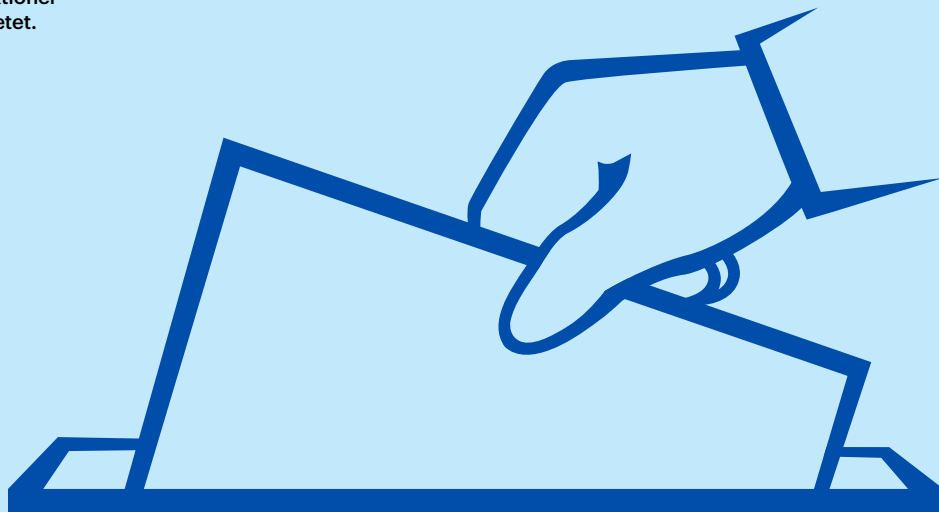

ILLUSTRATION: ISTOCKPHOTO

Valåret 2020

Under 2020 är det val och tillsättning för alla de högre ledningsfunktionerna. Ny rektor och prorektor tillträder vid årsskiftet, nya vicerektorer vid halvårsskiftet och en ny universitetsstyrelse börjar 1 maj. Vid halvårsskiftet börjar också nya områdes- och fakultetsnämnder.

17 januari 2020

Konsistoriet beslutade om kravprofil för rektor respektive prorektor. Rektor utses av regeringen för högst 6 år och konsistoriet utser prorektor.

Januari-juni

Valprocessen pågår för val av vicerektorer, dekaner och ledamöter i områdes- respektive fakultetsnämnder inom de tre vetenskapsområdena. Mandatperioden är tre år.

Januari-april

Rekryteringsgruppen tar fram en lista på både kvinnliga och manliga rektorskandidater utifrån kravprofilen.

22-23 april

Rekryteringsgruppen samråder med konsistoriet om vilka rektorskandidater som ska kallas för att träffa universitetskollegiet.

Universitetskollegiet

■ Universitetskollegiet består av 65 ledamöter och ordförande är Shirin Ahlbäck Öberg. 36 ledamöter utses genom val inom vetenskapsområdena, 18 ledamöter utses av studenterna och 11 ledamöter utses bland övriga anställda.

1 Maj

Det nya konsistoriet tillträder. Universitetets styrelse konsistoriet består av ordförande och 14 ledamöter. Regeringen utser åtta ledamöter varav en är ordförande. Lärarna utser tre ledamöter och studenterna tre. Rektor är också ledamot.

Maj

Rekryteringsgruppen lämnar namn på rektorskandidater som ska intervjuas till universitetskollegiet. Namnen på kandidaterna blir också offentliga.

Slutet av maj

Rektorskandidaterna träffar universitetskollegiet. Konsistoriets ledamöter har också möjlighet att närvara.

Juni

Universitetskollegiet lämnar sitt förslag för ny rektor till rekryteringsgruppen och rekryteringsgruppen lämnar sitt förslag för ny rektor till konsistoriet.

17 juni

Konsistoriet beslutar om förslag till rektor och överlämnar det till regeringen. Det är regeringen som beslutar om ny rektor.

Juni-september

Rekryteringsgruppen tar fram en lista på kandidater till prorektor, de samråder med föreslagen rektor om kandidaterna.

1 juli

Vicerektorer, dekaner och områdes- och fakultetsnämnder tillträder.

30 september

Rekryteringsgruppen samråder med konsistoriet om vilka kandidater till prorektor som ska träffa universitetskollegiet. Därefter lämnas namnen till universitetskollegiet. Namnen på kandidaterna blir också offentliga.

Mitten av oktober

Kandidaterna till prorektor träffar universitetskollegiet. Konsistoriets ledamöter har också möjlighet att närvara.

Slutet av oktober

Universitetskollegiet lämnar sitt förslag för ny prorektor till rekryteringsgruppen och rekryteringsgruppen lämnar sitt förslag för ny prorektor till konsistoriet.

12 november

Konsistoriet beslutar om prorektor.

1 januari 2021

Rektor och prorektor tillträder.
Anders Berndt

Rekryteringsgruppen

■ Består av åtta ledamöter och ordförande i rekryteringsgruppen är Gunnar Svedberg. Konsistoriet har utsett två externa ledamöter från konsistoriet. Tre ledamöter med vetenskaplig kompetens och en ledamot med erfarenhet från övriga personalkategorier har utsetts av universitetskollegiets motsvarande grupper. Studenterna har utsett två ledamöter.

Jenny Ferngren, säkerhetssamordnare vid säkerhetsavdelningen.

FOTO: ANDERS BERNDT

Bakom larmnumret

Universitetets larmnummer 018-471 25 00 går till en funktion som heter "Tjänsteman i beredskap" som är placerad vid säkerhetsavdelningen.

– Syftet är att myndigheten Uppsala universitet ska ha en beredskap att starta krisorganisationen på ett effektivt sätt och rimligt snabbt. Funktionen "Tjänsteman i beredskap" gör det möjligt, berättar Jenny Ferngren, säkerhetssamordnare vid säkerhetsavdelningen.

EN HEL DEL MYNDIGHETER måste ha funktionen Tjänsteman i beredskap (Tib) men Uppsala universitet har valt att ha funktionen trots att vi inte är tvingande att ha den.

– Jag ser Tjänsteman i beredskap som en fantastisk funktion som möjliggör snabb och tidig samverkan inom universitetet eller med andra aktörer, till exempel Räddningstjänsten eller andra myndigheters Tjänsteman i beredskap.

Ofta kan problemen hanteras i ett tidigt skede och förebygga att det eskalerar i samarbete med bland annat prefekter, avdelningschefer och intendenten.

– Är vi fler som arbetar med problemet löser vi det ofta tidigt. Tib har sin styrka som en central samverkanspunkt som koordinerar med en mängd andra aktörer.

TJÄNSTEMAN I BEREDSKAP är inte bara nåbara dygnet runt utan de arbetar också själva med omvärldsbevakning för att så snabbt som möjligt kunna sätta igång insatser när det händer något. Om det till exempel händer en flygolycka någonstans i världen kontaktar de Utrikesdepartementet för att få veta om någon med koppling till universitetet befann sig på planet.

– Det handlar mycket om att vi genom att tidigt sätta igång arbetet skapar en mental förberedelse som ger oss högre handlingsförmåga.

Uppdraget är omfattande eftersom det rör både alla anställda och studenter och alla universitetets lokaler och egendomar. Rent geografiskt finns heller inga begränsningar eftersom både anställda och studenter kan befinna sig över hela världen.

Anders Berndt

➔ Telefonnummer i nödsituationer: mp.uu.se/web/info/stod/sakerhet/nodnummer

Daniel Brandell är föreståndare för det nya kompetenscentrumet Batteries Sweden.

Nytt kompetenscentrum för batteriforskning

Den 6-7 februari gick startskottet för det nya kompetenscentret för batteriforskning – Batteries Sweden – som koordineras av Uppsala universitet. Centret ska stötta spetsforskningen inom batteriområdet i samarbete med företag med målet att stärka både forskningen och industrin.

Kompetenscentret för batterier går under namnet "Batteries Sweden". Det drog formellt igång den 1 mars och stötts av forskningsfinansiären Vinnova.

– Tanken är att centret ska finnas under en lång tid. Vinnova kan bevilja stöd för tio år, berättar Daniel Brandell, professor vid institutionen för kemi och föreståndare för centret.

Även lärosätena Chalmers, KTH och forskningsinstitutet Rise är en del av verksamheten, tillsammans med ett 15-tal företag, däribland ABB, Volvo, Scania och Northvolt. De lärosäten som ingår har historiskt sett bedrivit mycket av den batteriforskning som har funnits i Sverige. Det är dessutom de lärosäten som fortfarande forskar mest inom området.

– Vi har också en lång tradition av samverkan med många gemensamma projekt. Det här är en miljö som vi kan ta avstamp i. Det ska också bli spän-

nande att få arbeta mer med de företag som vi inte har haft lika många samarbeten med tidigare, säger Daniel Brandell.

FÖRETAGEN SOM ÄR INVOLVERADE i centret täcker hela värdekedjan kring batterier, från råmaterial till battericellstillverkning, tillämpningar inom fordonsindustrin, kraftelektronik och återvinning.

– Vi har också med företag som modellerar batterier och utvecklar mjukvara, säger Daniel Brandell.

ARBETET SKA BEDRIVAS i projekt som grupperas kring olika teman. Det handlar om nya material och koncept för batterier, smarta batterier samt modellering och karakterisering.

– Inom de här definierade områdena kommer vi att driva ett antal projekt där några av lärosätena och företagen

Tre kompetenscentrum

■ **Kompetenscentret för batteriforskning är ett av tre kompetenscentrum vid Uppsala universitet med delfinansiering från Vinnova. De andra två är Swedish Drug Delivery Forum respektive Additiv tillverkning för livsvetenskaperna.**

är inblandade och där man har gemensamma system och material som man är intresserade av.

Frageställningarna som ligger till grund för forskningsprojekten kommer både från lärosätena och industrin.

– En tredjedel av finansieringen för centret kommer från Vinnova, en tredjedel från lärosätena och en tredjedel från företagen. Det betyder att det måste finnas ett tydligt gemensamt intresse från både universiteten och företagen för att det ska fungera, säger Daniel Brandell.

FÖRHOPNINGEN ÄR ATT SATSNINGEN ska leda till banbrytande forskning utifrån frågeställningar som är relevanta för svensk industri, menar han.

– Vi kommer att bidra till att göra svensk industri bättre. Dessutom kommer den forskning vi bedriver och de material vi tar fram att kunna finna sin väg till konkreta produkter, vilket vi som forskare tycker är väldigt stimulerande.

Företagen i sin tur får tillgång till en förstklassig forskningsinfrastruktur och ett stort kunnande inom området.

– Vi befinner ju oss inom den absoluta forskningsfronten och för att svenska företag ska kunna hävda sig och vara konkurrenskraftiga behöver de den typen av kompetens.

Josefin Svensson

Christel Bergström, forskare i farmaci.

Innovation kan minska antalet djurförsök

UU Innovation har i hård konkurrens korat 15 mottagare av utmärkelsen Attraktivt innovationsprojekt 2019.

– Att UU Innovation utser oss till Attraktivt innovationsprojekt är en viktig kvalitetsstämpel. Det bekräftar att utomstående experter identifierar den kommersiella potential vi själva är övertygade om, säger Christel Bergström, forskare i farmaci vid Uppsala universitet och grundare till företaget Enphasys.

TILLSAMMANS MED KOLLEGAN Janneke Keemink har Christel Bergström utvecklat ett verktyg som ska effektivisera utvärderingar av orala läkemedelsformuleringar. Den internationella industrin visar redan stort intresse och med anslag från ERC och Vinnova ska prototypen nu optimeras för att än bättre motsvara kundernas behov.

– Vi kommer att justera designen i syfte att minska behovet av substans och formulering, samtidigt som vi ökar dess kapacitet. Vi förfogar över den finansiering som krävs och räknar med att kunna presentera en uppdaterad version hösten 2021, säger Janneke Keemink.

MÅLET ÄR ATT ETABLERA Enphasys som leverantör till företag som dels vill förbättra redan befintliga produkter, dels i ett tidigt skede av utvecklingsfasen vill utvärdera vilka formuleringar som är bäst lämpade att nå hela vägen till behandling.

– Idag måste bolagen modifiera sina läkemedelskandidater eller addera hjälpämnen för att analysera hur de absorberas i kroppen. Vårt instrument kan påskynda processen i en provrörmiljö, vilket också innebär att färre steg i arbetet kräver försök på djur, konstaterar Christel Bergström.

ENPHASYS FÖRBEREDER JUST NU rekryteringar av medarbetare som ska delta i företagets fortsatta utveckling. Siktet är högt ställt och oavsett vad tiden för med sig kan Uppsala universitet glädjas åt ännu ett bevis på möjligheten att kombinera rollerna som forskare och entreprenör.

Magnus Alsne

Bland kejsarbiblar och kantstött kurslitteratur

Platons visdomar och platta vitsar – vid universitetsbibliotekets konservering möter varje litterärt arv samma kärleksfulla behandling.

– Visst kan man bli lite nervös med en av landets främsta kulturskatter framför sig på arbetsbänken. Men såväl en Silverbibel som papyrusfragment från gammaltestamentlig tid måste ju någon gång restaureras och med åren in-finner sig viss vana. Samtidigt gör det att dagar med rutinreparationer av trasig studentlitteratur kan te sig ganska avkopplande!

ADAM LARSSON, BOKBINDARE PÅ Carolina Rediviva, har vad han rubricerar som ett hantverkets drömjobb: Här finns inte bara samlingar från fyra årtusenden. De utgör dessutom en levande grund för all den forskning och utbildning som bedrivs vid Uppsala universitet. Men hans väg hit var allt annat än rak.

– Jag jobbade i byggsvängen när en vän tipsade om en utbildning i bokbinderi i Leksand. Jag åkte dit på chans, gjorde en almanacka och tänkte att jaha, då kan jag det här. Idag närmar jag mig trettio år i yrket och har sedan länge insett att jag aldrig blir fullärd.

NÅGRA VERKTYGSLÅDOR LÄNGRE BORT är Roger Johansson – enligt Google "en av Sveriges bästa bokbindare" – upptagen med att laga en ålderstigen årgång av tidskriften Vårt Hem. Precisa snitt längs slitna pärmar varvas med leenden åt publikationens minst lika medfarna ordvitsar. Härnäst väntar filosofiska visdomar å la Platon i en vacker men tilltufsad volym från sent 1800-tal.

– Varje objekt måste hanteras utifrån sin unika struktur. Vi arbetar med tidstypiska instrument och noggranna materialstudier för att bevara allt så nära ursprunget som möjligt. Självt är jag oerhört intresserad av historien bakom hantverket, i synnerhet 1700-talet och dess många förstklassiga utgåvor.

NÄMND FASCINATION VÄGLEDE ROGER då han erhöll prestigeuppdraget att utforma Uppsala universitets gästbok inför jubileumsåret 2017. Med inspiration från drottning Lovisa Ulrikas hovbokbindare Christoffer Schneidler och bunden i Rocaille, en stil vanlig under 1700-talets andra hälft, gick det enligt Universens utsände "ett sus genom publiken när den nya gästboken överlämnades till rektor Eva Åkesson".

– Givetvis var gästboken en exceptionell uppgift, men vårt arbete präglas generellt av kvalitet framför pengar. Det ger oss förmånen att utöva vår profession med stolthet och bidrar utan tvekan till att vi upplever en näst intill obefintlig personalomsättning. Vi ser helt enkelt fram emot att gå till jobbet!

INTET MOLN ÖVER CAROLINAPARKENS södra hörn alltså? Nja, kanske ett litet. Någ-

"Varje objekt måste hanteras utifrån sin unika struktur."

Roger Johansson

ra decennier tillbaka beräknades antalet heltidsanställda som skulle krävas för att motsvara behoven. Svaret blev fjorton – en siffra som med digitaliseringens intåg torde ha ökat ytterligare. Hyllorna med material i behov av restaurering fylls snabbt och efterfrågan styr prioriteringarna.

– Böcker beställda för utlåning går först. Samtidigt gör det att föremål kan bli liggande längre än vi skulle önska, häromdagen lagade jag en volym som väntat i 24 år. Därför har vi övergett vår policy att ta oss an allt, och idag händer det att vi ersätter trasiga exemplar med nya. Samtidigt måste varje sådant beslut övervägas noga då dagens trycksaker utgör framtida historikers källor till kunskap.

HUR TER SIG DÅ framtiden i en profession som höjer många ögonbryn genom att ens längre existera? Jo tack bra, menar Adam och Roger. Samlingarna åldras, behoven består och yrkesutbildningar tryggar tillflödet av ny kompetens. Riktade anslag bekostar nödvändiga projektrekryteringar och just den här vintern har de sällskap av Floriane Clerc, en i Frankrike skolad papperskonservator.

– I min nisch kan digitaliseringen nog uppfattas som ett hot, resonerar Floriane. Å andra sidan skapar den ett ökat intresse för originalmaterialet och jag är övertygad om vårt yrkes fortlevnad många generationer framåt!

Magnus Alsne

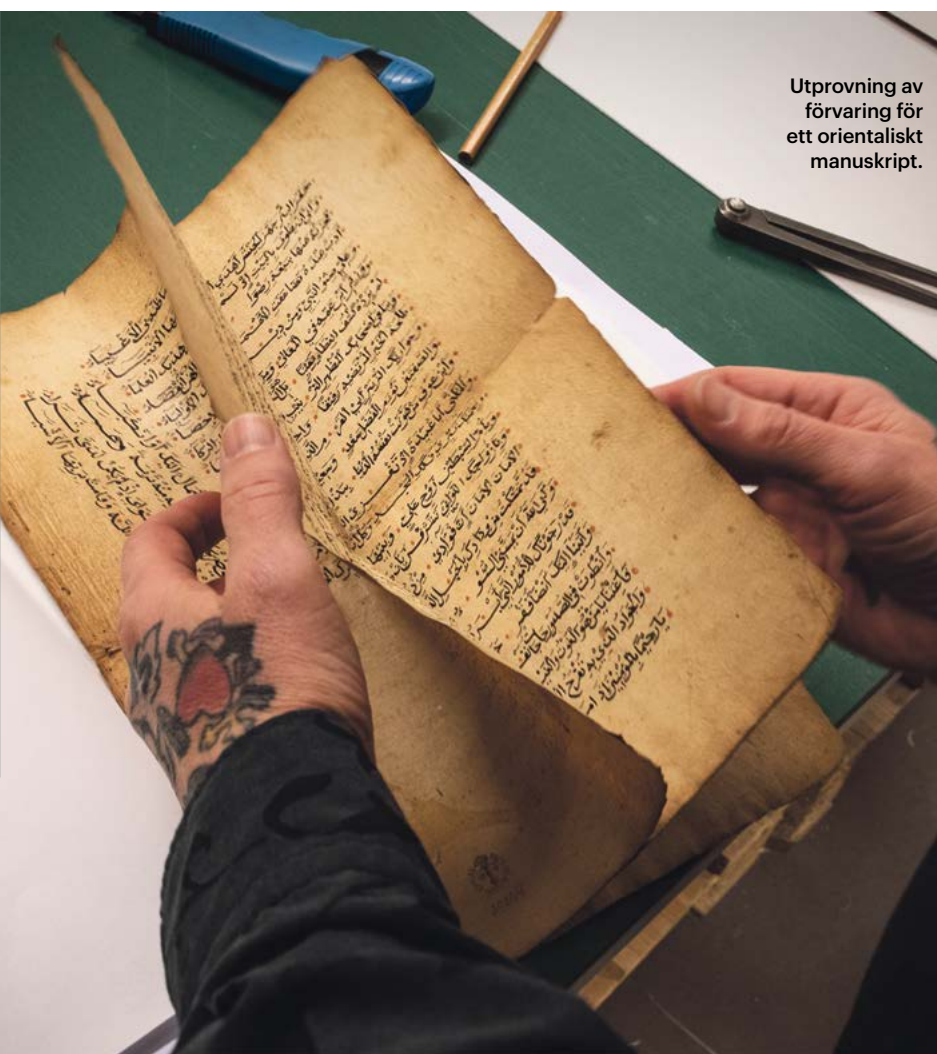

FOTO: MIKAEL WALLERSTEDT

Längst fram en falsslagningspress som används för att "forma" ryggen på boken. I bakgrunden sätter Roger Johansson in en bok för en snabb inpressning i en knäledspress.

Universitetets konservatorer Adam Larsson, Roger Johansson och Floriane Clerc studerar bibliotekets nya gästbok som har bundits av Roger Johansson.

Utprovning av förvaring för ett orientaliskt manuskript.

Adam Larsson reparerar en bokrygg.

Joanne Woodford, forskare vid institutionen för kvinnors och barns hälsa, arbetar med en modell för att vården med små medel ska kunna ge stöd till bland annat demenssjuka.

”Anhöriga behöver mer stöd”

Hur hjälper man föräldrar till cancersjuka barn att hantera sin nedstämdhet och oro? Och hur kan dementa och deras anhöriga få stöd att klara vardagslivet? I tio år har forskningsprogrammet U-Care studerat hur kroppslig sjukdom påverkar de sjuka och deras närstående.

Den 9–10 mars firar U-Care sitt tioårsjubileum med en konferens på BMC, på temat ”Informal care”. En av före-

U-Care 10 år

U-Care är ett av regeringens strategiska forskningsprogram vid Uppsala universitet som studerar hur personer som drabbas av kroppsliga sjukdomar och deras närstående påverkas psykologiskt och ekonomiskt och vilken hjälp de behöver för att handskas med olika svårigheter. U-Care utvecklar också självhjälsprogram som levereras via internet.

läsarna är Joanne Woodford, forskare vid institutionen för kvinnors och barns hälsa, som forskar om hur depression hos dementa kan förebyggas.

– Studier visar att upp till hälften av alla demenssjuka visar symptom på depression. En starkt bidragande orsak är att många demenssjuka upphör med vardagsaktiviteter, ibland beroende på att anhöriga övertar onödigt många hushållssysslor. Passivitet påskyndar den negativa spiralen, och vården behöver verktyg för att tillsammans med anhöriga hjälpa de sjuka att återskapa rutiner, aktivitet och livskvalitet i tillvaron, säger Joanne Woodford.

VID U-CARE STUDERAS HUR personer som drabbas av kroppslig sjukdom och deras närstående påverkas psykologiskt och ekonomiskt, samt vilken hjälp de behöver för att hantera situationen. Här utvecklas också självhjälsprogram för olika besvär.

Joanne Woodford arbetade tidigare vid University of Exeter och flyttade till Uppsala universitet och U-Care i augusti 2017.

– Här kan jag fortsätta utveckla det arbete jag påbörjade i England. Framför allt hoppas jag kunna anpassa en modell till svenska förhållanden som kan öka vårdens möjligheter att med små medel ge stöd till exempel till demenssjuka.

Traditionell kognitiv beteendeterapi (KBT) ger goda resultat, men kräver stora resurser. Även självhjälsbaserade KBT-alternativ förutsätter god tillgång till specialistutbildad personal. Därför har forskarna i England utvecklat olika interventioner som vårdgivare redan efter kort utbildning kan använda för att ge till exempel demensdrabbade och deras anhöriga stöd i vardagen.

PROFESSOR LOUISE VON ESSEN har lett U-Care sedan starten för tio år sedan och kan blicka tillbaka på några händelserika år. Idag arbetar 25 personer, varav fyra med ansvar för olika forskningsprojekt, i MTC huset i Uppsala Science Park.

– Vi har utvecklat expertis inom såväl teori som metod under de senaste tio åren. Vi arbetar med en rad olika vetenskapliga metoder, som att utveckla, testa, utvärdera och implementera kom-

Louise von Essen, professor vid institutionen för kvinnors och barns hälsa.

plexa interventioner i hälso- och sjukvård och att involvera dem forskningen berör i hela forskningsprocessen, säger Louise von Essen.

Hon har i över tjugo år forskat om cancerdrabbade barn och deras föräldrar. Ett av resultaten är ett internetbaserat psykologiskt behandlingsprogram för föräldrar till cancerdrabbade barn som idag finns tillgängligt att användas inom vården.

– Det blir mer och mer vanligt att människor vårdar sina anhöriga, det kan vara tufft och det finns ett stort behov av stöd. Idag växer det fram anhöriggrupper för olika sjukdomstillstånd och det är väldigt bra. Men det är också ett tecken på att det verkligen behövs hjälp.

Annica Hulth

FOTO: SVENSKA BARNBOKSINSTITUTET

Nya sidor av Astrid Lindgren

■ Litteraturvetaren Malin Nauwerck driver sedan årsskiftet projektet Astrid Lindgren-koden i vilket hon leder dechiffringen av författarinnans kvarlämnade anteckningsböcker.

– Astrid Lindgrens originalmanuskript öppnar en tidigare okänd dimension av hennes författarskap, säger Malin Nauwerck. Manuskripten har länge setts som nyckeln till nya framsteg i forskningen kring Lindgren. Att ingen tagit sig an dem tidigare förklaras av att Astrid Lindgren stenograferade sina texter och den väl befästa uppfattningen att hennes stenografi skulle vara närmast omöjlig att tyda. När vi började granska materialet för att se om det gick att tolka med digitala metoder, såg vi att även manuell läsning låter sig göras relativt enkelt om man behärskar stenografi.

Satsning på avancerad forskningsutrustning

■ För att lyckas med framtidens forskningsutmaningar behövs instrument och maskiner som inte är utvecklade ännu. Uppsala universitet satsar 80 miljoner kronor för att FREIA-laboratoriet ska bli en varaktig nationell teknikmiljö som kan fortsätta utveckla accelerators och instrumentering för de stora internationella forskningsinfrastrukturerna.

FOTO: TUVA NYGREN

Spel vaccinerar mot falska nyheter

■ Spelet Bad News som skapats i syfte att göra spelare bättre på att avslöja falska nyheter fungerar bekräftat i en ny studie. Resultaten visar också att spelaren behåller förtroendet för riktiga nyheter.

– De som spelar Bad News blir mycket bättre på att avslöja falska nyheter och desinformation som bygger på till exempel fejkade kon-ton, konspirationsteorier och smutskastning av grävande journalister, säger Thomas Nygren, lektor vid institutionen för pedagogik, didaktik och utbildningsstudier.

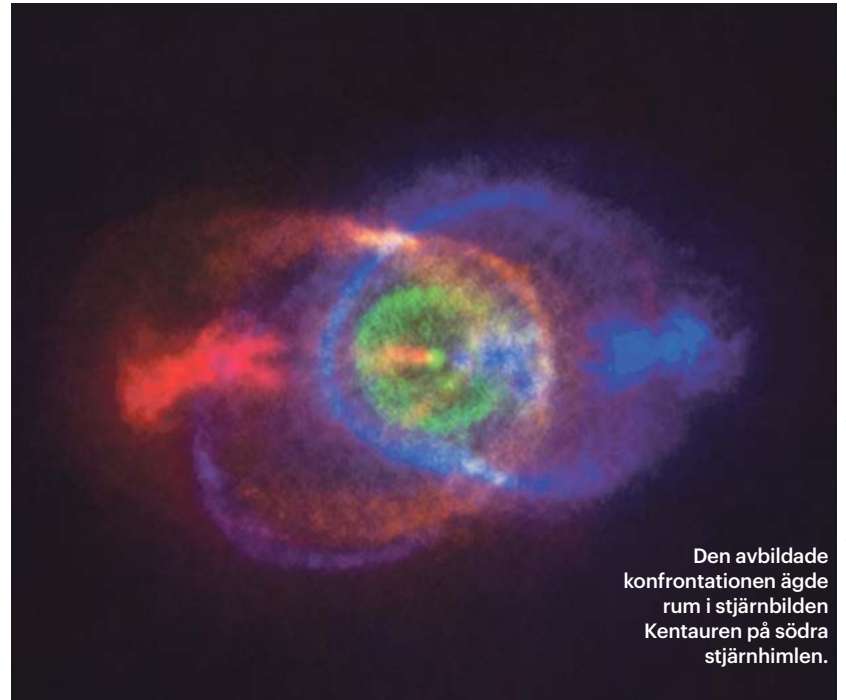
Superteleskop visar galaktisk kamp

För länge sedan i en avlägsen del av galaxen möttes två stjärnor i en kamp för överlevnad. Nu når ljuset av konfrontationen vår planet, precis i tid för att astronomer vid Uppsala universitet med hjälp av ny teknik ska kunna dokumentera förloppet på bild.

Med superteleskopet Alma har astronomer lyckats avbilda sammandrabbningen mellan en av Vintergatans mindre stjärnor och en röd jätte – en stjärna vars väte är förbrukat och i dödsprocessen växer sig långt bortom sin ursprungliga storlek. Under konfrontationen som ägde rum för cirka 700 år sedan rör sig den mindre stjärnan i en spiralbana mot den större stjärnans inre, vilket får denna att kasta ut gaslager och därmed blotta sin kärna.

– Vi har i fyra årtionden fångat upp energisignaler som indikerar att något pågår i det aktuella område vi bedömer ligga cirka tretusen ljusår bort. Med hjälp av ny teknologi kan vi äntligen dokumentera förloppet i bild och det material vi nu har tillgång till håller mycket hög kvalitet, säger Sofia Ramstedt, institutionen för fysik och astronomi.

KONFRONTATIONEN MELLAN DE TVÅ stjärnorna är en utdragen process. Forskarna följer redan flera liknande skeenden

Den avbildade konfrontationen ägde rum i stjärnbilden Kentaurerna på södra stjärnhimlen.

FOTO: ALMA (ESO/NAOJ/NRAO), OLOFSSON ET AL. ACKNOWLEDGEMENT: ROBERT CUMMING

i rymden, men det här är första gången en konfrontation fångas på bild. Resultatet adderar en mycket viktig pusselbit till vår kunskap om vad som händer när en stjärna går under.

– Vi vet att stjärnor under dödsprocessen förlorar sina yttre lager och efterlämnar en vit dvärgstjärna. Vi kan däre-

mot inte svara på varför eller exakt hur det går till. De bilder vi nu får visar en övergångsfas mellan tidigare studerade stadier. Sammantaget ger det betydelsefull information om vilket öde som väntar vår egen sol, men också om universum som helhet, säger Sofia Ramstedt.

Magnus Alsne

4 FRÅGOR TILL YAFFA EPSTEIN,

forskare vid juridiska institutionen.

Miljörätt kräver samarbete

1 Du forskar om hur naturvetenskapliga termer används inom miljörätten, tillsammans med ekologer från SLU. Vad ska ni göra i projektet?

– Först tittar vi på hur man kan kombinera juridisk och ekologisk expertis för att översätta några termer som används i flera EU-direktiv inom miljöskydd. Sedan hoppas vi konstruera en generell teori om hur vi kan arbeta tillsammans med att tolka den här typen av termer eller ännu bredare hur vi kan kommunicera mellan olika discipliner.

2 Varför är det här ett problem just inom miljörätten?

– Eftersom miljörätten handlar om människans förhållande med naturen. Ett exempel är att en artpopulation enligt EU:s livsmiljödirektiv ska vara livskraftig, men livskraftig definieras inte närmare i den lagen.

Då behöver du prata med en ekolog om vad som gör en population livskraftig, vilket inte är en enkel fråga, eftersom det inkluderar frågan om hur hög utrotningsrisk vi vill acceptera. Det är ingen som riktigt har monopol på att definiera livskraftighet.

3 Hur kan då jurister kommunicera bättre med naturvetenskapliga forskare och experter?

– Att prata förbi varandra är en vanlig svårighet i tvärvetenskapligt samarbete. Jag arbetar med en metod att argumentera med varandra konstruktivt snarare än att ignorera kommunikationsproblemet. Jurister får definiera begrepp, till och med vetenskapliga termer, men samtidigt måste lagliga krav vara vettiga för dem inom andra vetenskapliga discipliner så att lagen kan tillämpas effektivt. Därför kom-

Yaffa Epstein, forskare vid juridiska institutionen.

FOTO: TOBIAS BJÖRKGREN

mer det alltid att behövas interaktion.

4 Behöver lagarna formuleras om så att de blir mer tydliga och specifika?

– Nej, en lag kan inte täcka varje situation eller definiera allting. Men det är viktigt att vara samvetsgrann när tolkningen av lagen kräver vetenskaplig input eller värdeomdömen.

Annica Hulth

TILL SIST

Akademiska kapellet har vårkonsert 9 maj.

FOTO: QIMAGE

NAMN SOM NÄMNS

■ **Eva Tiensuu Janson**, professor vid institutionen för medicinska vetenskaper, har utsetts till ledamot i regeringens nya samverkansgrupp för Hälsa och life science.

■ **Paula Henrikson**, professor i litteraturvetenskap vid litteraturvetenskapliga institutionen, har tilldelats Rettigska priset 2020 av Kungl. Vitterhetsakademien.

■ **Olle Matsson**, seniorprofessor i kemi vid Uppsala universitet och populärvetenskaplig författare med gift som specialitet, tilldelas Kemisamfundets Gunnar Starck-medalj för framstående pedagogisk verksamhet på kemins område.

■ Geijers historiska pris 2019 tilldelas **Mia Kuritzen Löwengart** respektive **Hedvig Widmalm**. Priset delas ut vart tredje år till forskare vid Uppsala universitet som disputerat på en särskilt framstående avhandling inom historia.

■ Rudbeckmedaljen 2020 tilldelas **Tobias Ekholm**, professor i matematik, **Ulf Gyllensten**, professor vid institutionen för immunologi, genetik och patologi, och **Anna Lindström**, professor i språk och social interaktion.

■ **Per Ahlberg**, professor inom evolution och utvecklingsbiologi, och **Lars Holmer**, professor i historisk geologi, har utsetts till 2019 års mottagare av Björkéniska priset.

■ **Yaffa Epstein**, forskare i miljörett, och **Grzegorz Niedzwiedzki**, forskare vid institutionen för organismbiologi, har tilldelats Uppsala universitets Oscarspris till yngre forskare.

■ **Anna-Sara Lind**, professor i offentlig rätt, har utsetts till expert i den statliga kommittén som utreder ett eventuellt förbud för rasistiska organisationer.

■ **Mikael Selin**, forskare vid institutionen för medicinsk biokemi och mikrobiologi, och **André Teixeira**, forskare vid institutionen för elektroteknik, har utsetts till Framtidens forskningsledare av Stiftelsen för strategisk forskning.

PÅ GÅNG

11/3. Fulbright-föreläsning

Jayson Gonzales Sae-Saue, Southern Methodist University, om det mexikansk-amerikanska gränslandets historia. Humanistiska teatern kl. 16.15–17.15.

➔ www.kalendarium.uu.se

18/3. Public Management Seminar

Mötesplats för forskare och praktiker

med intresse av offentlig sektor. Anmälan senast 11/3.

➔ mp.uu.se/web/info/kalendarium

24/3. Lika villkorsdag

Årets tema är breddad rekrytering och deltagande. För anställda och studenter. Anmälan senast 17/3.

➔ mp.uu.se/web/info/kalendarium

24/3. Kammarmusik av Beethoven

Medlemmar ur Akademiska kapellet framför kammarmusik av Beethoven. Musicum kl. 19.

19/4. Vårfagning i kulturresevatet

Linnés Hammarby Kulturresevatet, kl. 10–14.

➔ www.kalendarium.uu.se

9/5. Akademiska kapellets Vårkonsert

R. Strauss: Oboekonsert och P. Tjajkovskij: Symfoni nr 6 "Pathétique". Fri entré men biljett krävs, hämtas på Uppsala studentkår eller servicecenter Segerstedt. Universitetsaulan kl. 15–17.

➔ www.kalendarium.uu.se

18/5. Blue sing-so-long!

Kungliga Akademiska kapellet, Uppsala Akademiska kammarkör och Uppsala University Jazz Orchestra framför en vårkonsert med allsång. Universitetsaulan, kl. 17.30.

➔ mp.uu.se/web/info/kalendarium

Webbkurs i karriärplanering

Våren 2020 startar en ny webbaserad utbildning i karriärplanering för doktorander. Utbildningen "On-line Career Programme for Doctoral Students" erbjuder möjlighet att på ett strukturerat och fokuserat sätt reflektera över den fortsatta karriären efter disputationen oavsett om den är inom eller utanför akademien. Utbildningen pågår 20 april till 12 juni. Anmälan senast 3 april.

➔ mp.uu.se under fliken Din anställning/Karriär/Karriärutveckling

FOTO: MIKAEL WALLERSTEDT

Friskör på torsdagar

Friskör är en kör för anställda inom Uppsala universitet. Alla anställda, oavsett sång- och körerfarenhet, kan delta. Kören träffas tio torsdagar, kl. 15.45-17.15 på Musikum, Kyrkogårdsgatan 4. Kontakta Erik.Åstrand@edu.uu.se för mer information och anmälan.

Nominera till pedagogiska priset

Nu kan du nominera till universitetets pedagogiska priser 2020 som delas ut för framstående insatser inom utbildning på grund- och avancerad nivå. Fyra av priserna riktar mot lärare inom

- teologi, humaniora och utbildningsvetenskap
- juridik och samhällsvetenskap
- medicin och farmaci
- matematik, naturvetenskap och teknik

Ett femte pedagogiskt pris riktar mot olika angelägna teman varje år. 2020 riktar det femte priset till området "återkoppling till studenter". Nominering senast 17 mars 2020.

➔ mp.uu.se/web/info/undervisa under Pedagogisk utveckling

“Vi är övertygade om att Sverige behöver högkvalitativ forskning i historia, språk, religion, kultur, litteratur och filosofi för att skapa det kunskapsunderlag som krävs för att kunna tackla de utmaningar vårt demokratiska samhälle står inför.”

Det skriver JENNY LARSSON, ISAK HAMMAR och LEIF RUNEFELT, företrädare för tankesmedjan Humtank i tidningen Curie 5 februari 2020.

FOTO: PE TEKNIK & ARKITEKTUR

Illustration av hur Foucaultpendeln kommer att se ut i atriet i hus 10 på Ångströmlaboratoriet.

Pendel på Ångström

Ångströmlaboratoriet ska få en ny attraktion. Studenter, lärare, forskare och andra nyfikna kommer att mötas av en speciell anordning i ett av de nya hus som just nu byggs vid Ångströmlaboratoriet. Här ska nämligen "Foucaults pendel" installeras. Den består av en tung kula som pendlar i en 28 meter lång vajer fäst i taket. Med sin rörelse bevisar den att jorden roterar runt sin egen axel.

Den franske fysikern Jean-Bernard-Léon Foucault var den förste som med hjälp av experiment kunde demonstrera att jorden roterar runt sin egen axel. Det hade vetenskapsmän anat redan på 1600-talet men nu kunde det bevisas. Foucaults första stora demonstration gjordes 1851 i Panthéon i Paris där han hängde upp en tung järnkula i en lång järntråd. Kulans pendelrörelser visade publiken att jorden faktiskt roterar. Experimentet spred sig snabbt runt om i hela Europa och gjordes för första gången i Sverige några år senare på Uppsala slott.

MEN NU SKA ALLTSÅ Uppsala få en egen permanent Foucaultpendel. Det har möj-

liggjorts genom en donation från Johan Tysk, vice rektor för vetenskapsområdet för teknik och naturvetenskap.

– Initiativet till en pendel i Ångströmlaboratoriet kom från Mattias Klintonberg, professor i fysik, och det är han som drivit processen framåt, berättar Johan Tysk. Och jag har alltid fascinerats av Foucaults pendel. Det är en illustration av hur samspelet ser ut mellan naturvetenskap och teknik. Det är en magisk manick som ger oss en känsla av att vara en del av något stort, säger Johan Tysk. Det känns roligt att få vara med och personligen bidra till detta med en donation!

SYFTET MED DE NYA husen vid Ångströmlaboratoriet är bland annat att förstärka den intellektuella miljön och stimulera sociala möten mellan studenter, lärare och forskare från olika ämnesområden.

– Det är viktigt att inte glömma bort det sociala, menar Johan Tysk. Därför känns det extra roligt för mig att få bidra till att en pendel kommer att placeras i centrum av det nya atriet i hus 10. Det blir en samlingspunkt där ett flöde av människor ständigt kommer att passera. Kanske kan pendeln göra att folk stannar upp och reflekterar över ett och annat inom naturvetenskap och teknik?

Men det dröjer innan man kan få uppleva att det svänger i Ångströmlaboratoriet. Hus 10 med Foucaults pendel kommer att stå klart först våren 2022.

Anna Malmberg

Foucaults pendel

■ Foucaults pendel är uppkallad efter den franske fysikern Jean-Bernard-Léon Foucault (1819 – 1868). Hur mycket pendeln flyttar sig efter jordrotationen beror på vilken latitud den befinner sig på. Vid de båda polerna roterar den 360 grader på 24 timmar, medan den vid ekvatorn inte roterar alls utan fortsätter att pendla i samma riktning.

FOTO: MIKAEL WALLERSTEDT

HALLÅ DÄR DAVID VAN DER SPOEL,

prefekt vid institutionen för cell- och molekylärbiologi. Du har tagit initiativ till ett uppdrag bland prefekter för att skicka ett brev till konsistoriet om Uppsala Akademiförvaltning.

"Bra att de nu reviderar sina riktlinjer"

1 Varför skrev ni brevet?

– Universitetet ska verka för en bättre värld både genom utbildning och forskning men också genom att minska universitetets direkta avtryck på klimat och miljö. Uppsala Akademiförvaltning som en stor markägare, pengaförvaltare och direkt underställd konsistoriet spelar därför en viktig roll för hur universitetet ska kunna vara ett föredöme.

2 Har ni fått något svar?

– Ja, Uppsala Akademiförvaltning har skickat ett svar på uppmaning från konsistoriet.

3 Vad svarade de?

– Att de under en längre tid har haft behov att uppdatera målen för verksamheten och att de nu när universitetet har antagit nya mål och strategier kommer att anpassa mål, hållbarhetspolicy och etiska regler utifrån universitetets ambitioner.

– De skriver också att deras investeringar i aktier har varit fossilfria sedan 2015 och att skogsverksamheten är certifierad. Men att de har varit dåliga på att informera om det på sina webbsidor och att de nu ska uppdatera sina webbsidor.

4 Är ni nöjda med svaren?

– Det är bra att investeringarna varit fossilfria sedan 2015 och att de nu ska revidera sina riktlinjer. Men vi får avvakta de nya riktlinjerna och se om de är ett föredöme och om de följer riktlinjerna.

– När det gäller certifieringen av skogsskötseln kommer vi att ta kontakt med Uppsala Akademiförvaltning. Certifieringarna räcker inte, de är ganska urvattnade. Vi behöver sluta kalhugga skogen. Det finns metoder för att ta ut virke i skogen utan att kalhugga.

Anders Berndt

PROFILEN

/ANNA JONSSON CORNELL

Anna Jonsson Cornell har startat Människorättskliniken där juriststudenter hjälper utsatta grupper.

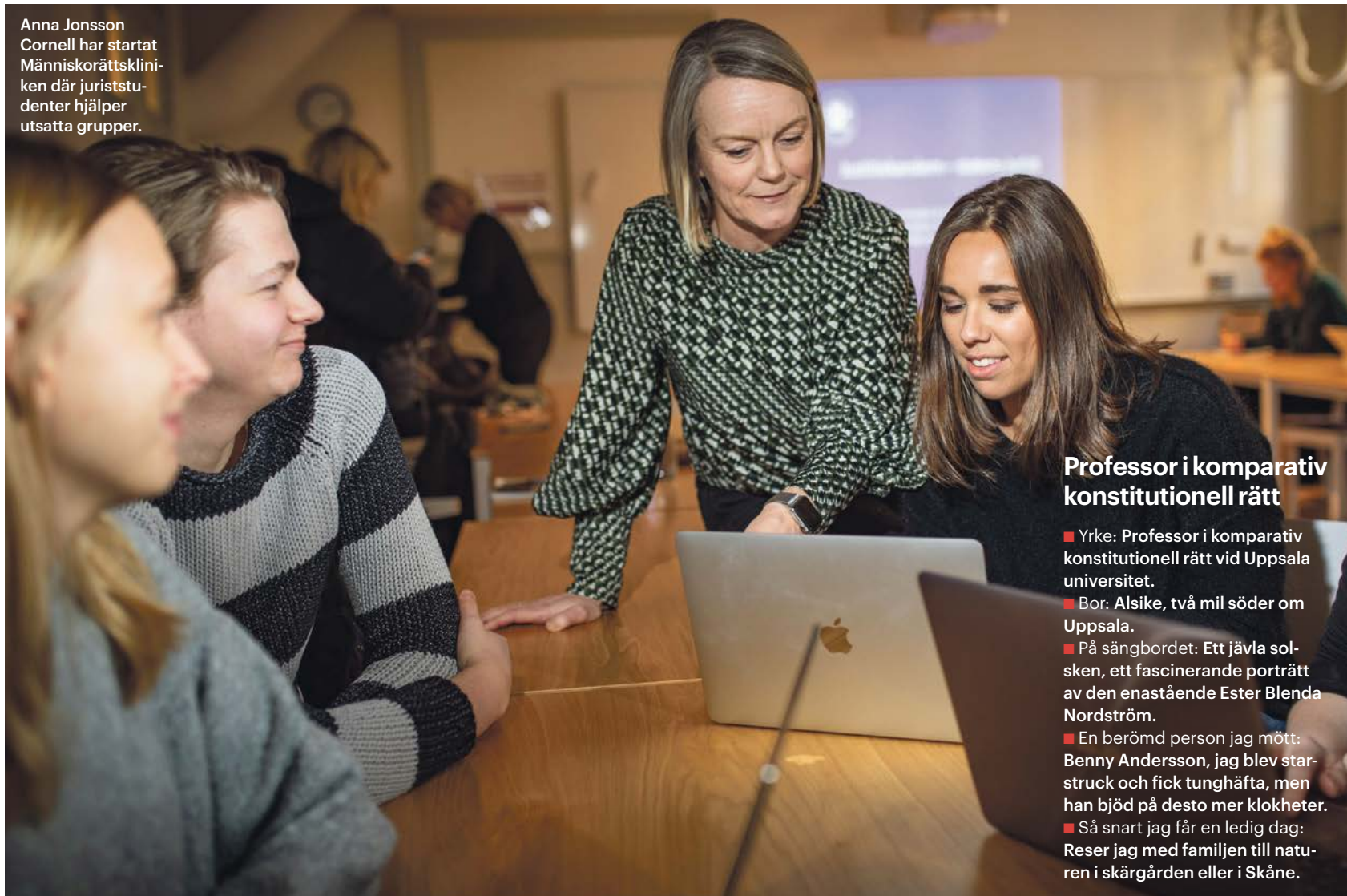

FOTO: MIKAEL WALLERSTEDT

Professor i komparativ konstitutionell rätt

■ Yrke: Professor i komparativ konstitutionell rätt vid Uppsala universitet.

■ Bor: Alsike, två mil söder om Uppsala.

■ På sängbordet: Ett jävla solsken, ett fascinerande porträtt av den enastående Ester Blenda Nordström.

■ En berömd person jag mött: Benny Andersson, jag blev starstruck och fick tunghäfta, men han bjöd på desto mer klokheter.

■ Så snart jag får en ledig dag: Reser jag med familjen till naturen i skärgården eller i Skåne.

Fokus på samhällsansvar

I en tid då illiberala krafter utmanar rättsstaten och allt fler saknar någon som bevakar deras individuella rättigheter skärps juridikens roll som bärare av demokratiska värderingar. Vid Människorättskliniken får Uppsalas juriststudenter den kunskap de behöver i mötet med samhällets utmaningar.

– **IDAG SER VI** hur rättsstaten utmanas i en rad länder. Det är ur ett demokratiskt perspektiv mycket illavarslande, inte minst i det forna Central- och Östeuropa där de senaste decenniernas framsteg riskerar att gå om intet. Det är därför nödvändigt att vi kritiskt granskar vilka krafter som driver förloppet och analyserar juridikens betydelse för utvecklingen, säger Anna Jonsson Cornell, professor i komparativ konstitutionell rätt.

I SAMMA STUND SOM vi möts rapporterar BBC om oro över att Polen kan tvingas lämna Europeiska Unionen

till följd av en föreslagen reform av landets rättsväsende. Bakom förslaget står det nationalkonservativa partiet Lag and rättvisa som vill kunna avsätta domare som ifrågasätter regeringens beslut. Enligt Polens Högsta domstol riskerar detta att obstruera principen om att EU-lag går före nationell lagstiftning.

– Jag är nu engagerad i ett forskningsprojekt kring just rättsstat, juridik och politik. Vårt fokus ligger på dynamiken mellan internationell, regional och nationell nivå, och vi ser kopplingar mellan högerkrafternas frammarsch, illiberala påstötningar och olika syn

på rättsstatlighet och demokrati. I detta sammanhang utgör den brittiska högsta domstolens agerande under Brexit-förhandlingarna ett viktigt exempel på juridikens betydelse för den parlamentariska suveräniteten.

ANNA JONSSON CORNELL ÅTERVÄNDER ofta till juridikens roll som bärare av demokratiska värderingar och konstitutionell rätt. I utbildningen av nästa generation jurister möter hon varje ny studentkull med en påminnelse om att den kunskap de får med sig också medför ett samhällsansvar.

– Som styrelseledamot i Civil Rights Defenders ser jag på nära håll behovet av att försvara varje människas rättigheter och 2016 initierade jag Människorättskliniken vid Uppsala universitet. Lätt förenklat är det en arena där juriststudenter bistår organisationer som ger rättsligt skydd åt utsatta grupper. Här får våra studenter praktisk erfarenhet av riktiga fall samtidigt som de utför en samhällsrelevant insats.

KLINIKEN FOKUSERAR PÅ SÄVÄL systematiska som enskilda rättsbrister. En uppmärksam insats ägde rum i kölvattnet av polisens olagliga registrering av romer. Justitiekanslerns beslut att tilldela de berörda ett lägre skadestånd överklagades och med juriststudenternas stöd i den rättsliga analysen räknades kompensationsen upp för samtliga som utsatts för registreringen.

– Vi har ett stort och viktigt utbildningsuppdrag. Med Människorättskliniken som idag integrerats till en valbar del av en fördjupningskurs erbjuder vi i än större utsträckning den kunskap studenterna behöver för att bidra till en väl fungerande demokrati och upprätthållandet av rättsstaten.

Magnus Alsne